

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต มีความแตกต่างด้านภาษา การแต่งกาย พิธีกรรมต่าง ๆ และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง โดยเป็นกลุ่มชนที่ประชากรมีพันธะเกี่ยวข้องกันในเชิงบทบาทและหน้าที่ต่อครอบครัวและสังคมเผ่า มีลักษณะทางเชื้อชาติวัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเดียวกัน รวมตัวเป็นพหุวัฒนธรรม มุ่งมั่นในการฟื้นฟูอนุรักษ์ควบคู่กับการพัฒนาความเจริญ สืบทอดอุดมการณ์เชิงวัฒนธรรมและกฎหมายที่สร้างสรรค์ความยุติธรรม ความเสมอภาคทางสิทธิมนุษยชนโดยอาศัยวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อให้สมาชิกได้ยึดถือปฏิบัติต่อกันเพื่อสร้างสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข บนรากฐานดินแดนที่เกิดของบรรพบุรุษ และส่งผ่านอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนยุคปัจจุบันสู่คนยุคอนาคตอย่างยั่งยืน

กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยมีจำนวนมากกว่า ๖.๘ ล้านคน มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความคิดเชื่อ แต่อาจมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไปบ้าง โดยสภาพภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ-สังคม จารีตขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นการปรับตัวเข้ากับฐานทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิสังคมที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ได้แก่ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงหรือ “ชนชาวเขา” จะตั้งถิ่นฐานตามแนวเทือกเขาบนพื้นที่สูง ที่สลับซับซ้อน มีลักษณะเป็นสังคมเกษตรด้วยการทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ฟังฟิงอาศัยป่าและสายน้ำในลำห้วยเป็นวิถีชีวิตที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ และอาศัยผลผลิตจากป่าเป็นหลัก ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ราบ ส่วนใหญ่มีวิถีการดำรงชีวิตที่กลมกลืนกับคนไทยทั่วไปโดยมี อาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวนเลี้ยงสัตว์แต่ยังฟังฟิงใช้ประโยชน์จากป่าโดยมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมืองมากขึ้น แต่ยังคงความคิดเชื่อ และยึดถือการปฏิบัติบูชา ตามพิธีกรรมที่สืบทอดกันมา เพื่อดำรงสภาพอัตลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณีและกฎหมายกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองให้คงงามอยู่ได้อย่างมั่นคง

อำเภอสะเมิงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๕ ตำบล ได้แก่ ๑) ตำบลสะเมิงใต้ ๒) ตำบลสะเมิงเหนือ ๓) ตำบลบ่อแก้ว ๔) ตำบลยั้งเมิน ๕) ตำบลแม่สาบ ที่ตั้งที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดเชียงใหม่ บริเวณละติจูด ๑๘ -๑๙ องศาเหนือและลองจิจูด ๙๘-๓๖ ลิปดาตะวันออก (พิกัดเอ็มเอ ๗๒๑๘๓๘) อำเภอสะเมิงมีเนื้อที่ประมาณ ๑,๐๐๒ ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ ๖๒๖,๒๕๐ ไร่ พื้นที่ร้อยละ ๘๐ เป็นป่าไม้และภูเขา ประมาณ ๕๐๑,๐๐๐ ไร่ มีแม่น้ำที่สำคัญ ๒ สาย คือแม่น้ำขานและแม่น้ำสะเมิง มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ เนื่องจากมีกลุ่มชาติพันธุ์อพยพมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านหลากหลายกลุ่ม จำแนกออกเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ราบ คือ ไทลื้อร้อยละ ๕๒ กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ได้แก่ กระเหรี่ยง (ปะกาเกอญอ)

ร้อยละ ๒๔ ชาวม้งร้อยละ ๑๗ ลีซอร้อยละ ๗ โดยแต่ละชาติพันธุ์ ต่างรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกันก็สามารถอยู่ร่วมกับเพื่อนบ้านที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันได้โดยไม่เคยปรากฏความขัดแย้งจากความแตกต่างระหว่างภาษา พิธีกรรม วัฒนธรรมและกฎหมายชาติพันธุ์แต่อย่างใด

วัฒนธรรมประเพณีสำคัญของตำบลสะเมิงใต้ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุม่อนเปี้ยะ ประเพณียี่เป็ง งานสตรอเบอร์รี่และของดีอำเภอสะเมิง งานปีใหม่หรือสงกรานต์ งานแห่ไม้ก้ำ และงานประเพณีบุญบั้งไฟ จึงมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ อุทยานแห่งชาติแม่พาน้ำพุร้อนโป่งกวาว แก่งสบสะเมิง ถ้ำหลวงแม่สาบ คอยม่อนอังกะตาด พระธาตุดอยนก วัดพระธาตุม่อนเปี้ยะ และวัดพระบรมธาตุคุดอยผาส้ม มีสภาพอากาศเย็นสบายตลอดปี อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย ๓๕ องศาเซลเซียสและต่ำสุด ๘ องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยโดยทั่วไป ๒๒ องศาเซลเซียส เนื่องจากตำบลสะเมิงใต้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และนิเวศวิทยา เพราะสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขา พื้นที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๘๐๐-๒,๐๐๐ เมตร สามารถพบป่าไม้ที่มีความหลากหลาย กล่าวคือ มีป่าไม้ไม่ผลัดใบ ได้แก่ ป่าดงดิบชื้น ป่าดงดิบเขา ป่าสน อีกทั้งมีป่าไม้ผลัดใบ อันได้แก่ ป่าผสมเบญจพรรณ และ ป่าเต็งรัง นอกจากนี้ยังมีป่าไร่ร้าง และ ป่าไร่เลื่อนลอยในหลาย ๆ พื้นที่ และพืชพรรณที่พบส่วนมากจะเป็นพืชพรรณที่มีค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้สัก ไม้เต็งรัง ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้ชิงชัน ไม้มะค่าโมง ไม้รักฟ้า ไม้ยมหอม ไม้ตะเคียนทอง ไม้ตะแบก เป็นต้น โดยจังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นจังหวัดที่มีขนาดพื้นที่เขตเมืองใหญ่เป็นอันดับ ๒ ของประเทศ^๑ รองจากกรุงเทพมหานคร เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ มีพื้นที่ประมาณ ๒๐๑๐๗ ตารางกิโลเมตรและเนื้อที่กว่าร้อยละ ๖๒ ของพื้นที่จังหวัดเป็นพื้นที่ป่า ประกอบไปด้วยพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตป่าไม้ถาวร เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยาน และ สวนรุกขชาติ

เมื่อพิจารณาถึงสภาพความหลากหลายไม่ว่าในทางระบบนิเวศวิทยา ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ รวมทั้งความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกฎหมายกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีรากฐานแตกต่างกันทางความเชื่อและพิธีกรรมส่งผลให้การใช้ชีวิต และการดำรงอยู่ของกลุ่มคนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ย่อมมีเอกลักษณ์ และลักษณะพิเศษเฉพาะที่แตกต่างกันไป รวมทั้งการกำหนดใช้กฎกติกาจารีตประเพณีวัฒนธรรม เพื่อดูแลจัดการสังคมให้เป็นปกติสุขและจัดระเบียบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ป่าบริเวณที่กลุ่มชุมชนนั้น ๆ อยู่อาศัย จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมและกฎหมายย่อมมีลักษณะพิเศษเฉพาะถิ่น การยอมรับหรือขัดขืนต่อกฎหมาย ขึ้นอยู่กับรูปแบบวัฒนธรรมการดำรงตนของกลุ่มชุมชน

¹ ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและงานปกครอง. กรมการปกครอง. กระทรวงมหาดไทย. "ข้อมูลการปกครอง." [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.dopa.go.th/padmic/jungwad76/jungwad76.htm> [ม.ป.ป.]

แต่ละกลุ่มนั้นสร้างขึ้นมาและยึดถือสืบสานเป็นตำนานต่อเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคนสามารถแก้ไขความไม่เท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำ แก้ไขความไม่เป็นธรรมทำให้เกิดความปกติสุขได้ จึงควรค่าอย่างยิ่งต่อการฟื้นฟู ทำนุบำรุงรักษาวัฒนธรรมและกฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ให้คงอยู่คู่กับป่าไม้ซึ่งเป็นถิ่นฐานบ้านเกิด

ตลอดระยะเวลาประมาณ ๕๐ ปีที่ผ่านมา แนวคิดเรื่องการพัฒนาของกลุ่มชาติพันธุ์ของรัฐบาลเริ่มจากการพัฒนา กลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สูงคือ ชนชาวเขาเป็นหลัก ด้วยสาเหตุสำคัญคือ ๑) เพื่อความมั่นคงของชาติบริเวณชายแดน ๒) เพื่อแก้ไขปัญหาเสียดิน ๓) เพื่อแก้ไขปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าและการทำไร่เลื่อนลอยบนพื้นที่สูง ๔) เพื่อลดอัตราการเพิ่มของประชากรชาวเขา โดยรัฐบาลใช้ “นโยบายรวมพวก” (Integration Policy) เป็นหลักในการดำเนินงานเพื่อให้ชนชาวเขาเป็นพลเมืองไทยที่มีคุณภาพ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีความรอบรู้ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและเข้าใจหลักการบังคับใช้กฎหมายเชิงปฏิบัติในพื้นที่อาศัยกลุ่มชาติพันธุ์ของแต่ละกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชุมชนด้วยกันเอง และเกิดการยอมรับกฎหมาย ระหว่างชุมชนกับภาครัฐ เพื่อให้เกิดผลการบังคับใช้กฎหมายที่ยุติธรรม ตลอดจนเพื่อให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรมและกฎหมายกลุ่มชาติพันธุ์ อย่างยั่งยืนโดยมีภาครัฐคอยให้การสนับสนุน

ในภาพรวมด้านวิถีชีวิตและจารีตประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอสะเมิง ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยมีความเป็นอยู่ที่เกี่ยวพันและพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ ฉะนั้นป่าไม้จึงมีคุณค่าต่อวิถีชีวิตชาติพันธุ์กลุ่มต่าง ๆ ที่มีโครงสร้างทางสังคมที่หลากหลายมีวัฒนธรรมประเพณีและภาษาของตนเอง มีความเชื่อในพิธีกรรมและศรัทธาตามศาสนาสาทุกทั้งพุทธ คริสต์ และอิสลาม และยึดถือความเชื่อตามประเพณีดั้งเดิมโดยมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต เช่น การเกิด การแต่งงาน งานศพ สุขภาพอนามัย อาชีพและการสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะมีลักษณะพิเศษ คือ มีความสามารถในทางศิลปะดนตรี หัตถกรรมและงานช่างฝีมือโดยเฉพาะการทอผ้า เย็บเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เย็บปักประดิษฐ์ลวดลาย ซึ่งมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ สะท้อนภาพอัตลักษณ์ ตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่เหมือนใคร ด้วยเหตุนี้แต่ละกลุ่มจึงมีเครื่องแต่งกาย ประจำเผ่าของตนเองที่มีรูปแบบสีลวดลายที่สวยงาม มีเครื่องประดับล้ำค่า บ่งบอกระดับฐานะทางชนชั้นเฉพาะตัว มีศิลปะการขับร้องฟ้อนรำและลีลาท่าทางการแสดงต่าง ๆ มีลักษณะเฉพาะกลุ่มทั้งภาษาเนื้อร้อง ทำรำประกอบเพลง และวัฒนธรรมดนตรีซึ่งเป็นสิ่งที่มีความหมายสำคัญและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เนื่องจากดนตรีเป็นส่วนประกอบและแสดงบทบาทหน้าที่รับใช้สังคมชาติพันธุ์ในด้านพิธีกรรม ประเพณี เทศกาลงานบุญ รวมทั้งสะท้อนความเชื่อที่มั่นคง ความกลมเกลียว ความศรัทธาที่ได้หลอมรวมกันเป็นความเข้มแข็งของชุมชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural Change) ที่สับสน การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Culture Assimilation) แบบค่อยเป็นค่อยไป จึงเกิดการปรับตัว (Adaptation) เพื่อ

ความอยู่รอด ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นหนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างยิ่งไม่สมควรละเลยทอดทิ้งให้วัฒนธรรมดนตรี ความเชื่อ พิธีกรรมและกฎหมายชาติพันธุ์สูญหายไปโดยง่าย

ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของตนไปแล้ว แต่กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มยังคงรักษาวิถีการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรม จารีตประเพณีไว้ได้ แม้จะต้องเผชิญกับภัยคุกคาม การเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรมจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ วัฒนธรรมตะวันตก วัฒนธรรมบริโภคนิยม และวัฒนธรรมโลกไร้พรมแดน นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัด (อุปสรรค) ซึ่งเป็นปัญหาท้าทายอำนาจรัฐและความสามารถในการแก้ไขกฎหมายให้กลับคืนสู่ความเป็นปกติสุขในหลาย ๆ ด้าน เช่น การขาดสถานะบุคคลทางกฎหมาย ยังเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการอยู่อาศัยและการทำกินในหมู่บ้าน การขาดสิทธิและโอกาสด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมและกฎหมาย นอกจากนี้ในระยะประมาณสองทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ มีความเสื่อมโทรมและลดปริมาณลงอย่างรวดเร็ว มีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเพราะโลกร้อน การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและโครงสร้างสังคมแบบทุนนิยมได้ทำลายความเชื่อในผีป่า ผีขุนน้ำ ป่าไม้ที่เคยเป็นศูนย์รวมของจิตวิญญาณซึ่งเป็นตัวแทนของความศักดิ์สิทธิ์หรือกฎธรรมชาติ ถูกทำลายด้วยการบุกรุกทำลายป่าเพื่อสร้างรีสอร์ท โดยไม่เกรงกลัวต่ออำนาจผีป่า ส่งผลให้ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เผชิญกับปัญหาและภัยคุกคามต่อความเชื่อและพิธีกรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้วัฒนธรรมและกฎหมายขาดความสมดุลมั่นคงและขาดภูมิคุ้มกันที่ดี

จากข้อมูลเชิงประจักษ์ด้านสภาพปัญหาเรื่องจริงในการจัดการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรี ความเชื่อ พิธีกรรมที่กำลังจะสูญหายและแนวทางการบังคับใช้กฎหมายกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังไม่มีประสิทธิภาพและไม่เป็นธรรมต่อประชาชน จึงได้มีความพยายามจะดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องโดยภาครัฐไม่ว่าจะเป็นส่วนกลางหรือส่วนภูมิภาค แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากความคิดเห็นและความเข้าใจต่อบทกฎหมายไม่ตรงกัน เกิดการขัดแย้งเรื่องสิทธิทำกินระหว่างคนในชุมชน และการใช้อำนาจดุลยพินิจของภาครัฐที่ไม่สมเหตุสมผลกับสภาพบริบท พื้นฐานของวัฒนธรรม ประเพณี ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนวิธีการจัดการกับปัญหาการบังคับใช้กฎหมายนั้น ไม่อาจนำยุทธวิธีอำนาจนิยมที่มีอยู่ไปใช้ได้ในทุกท้องที่ทั่วไทยตามหลักปรัชญากฎหมายมหาชน เนื่องจากความแตกต่างของข้อเท็จจริงและเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ความเชื่อและพิธีกรรมที่แอบอิงกับทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นในช่วงหลังจึงมีนวัตกรรมใหม่ในเรื่องการจัดการวัฒนธรรมและกฎหมายกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีแนวความคิดให้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ หรือคนในพื้นที่ทำหน้าที่นักวิจัยพลเมืองช่วยกันดูแลจัดการสอดส่องวัฒนธรรมและกฎหมาย โดยใช้แนวคิดที่ปลูกฝังให้ประชาชนในพื้นที่มีจิตสำนึกรัก ห่วงแหนวัฒนธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสมือนตนเองเป็นเจ้าของอำเภอสะเมิงร่วมกันและไม่ทอดทิ้งกัน (พระราชรัฐ) การวิจัยครั้งนี้เป็นแผนการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ เปิดโอกาส ให้เรียนรู้กระบวนการทำวิจัยในชุมชนแบบชวน

คิด ชวนทำ ร่วมด้วยช่วยกันกำหนดปัญหาและหาทางแก้ไขปัญหามาตามแนวพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง ลงมือพัฒนา” เริ่มจากศึกษาเพื่อให้เข้าใจสภาพบริบท ปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหาเดือดร้อนของกลุ่มชาติพันธุ์ เข้าถึงพื้นที่และเข้าใจความรู้สึกของเจ้าของปัญหา เข้าพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ถูกที่และถูกเวลาด้วยวิธีการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ภายใต้แผนงานวิจัยหลัก ประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อย ๓ ชุดโครงการได้แก่ ๑) แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ ไทลื้อบ้านแม่สาบ ๒) การเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ทางความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยง ๓) การมีผลใช้บังคับในเชิงปฏิบัติของกฎหมายในพื้นที่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ กรณีศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

แผนงานวิจัยเรื่องวัฒนธรรมและกฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อศึกษามิติทางสังคมวัฒนธรรมและกฎหมาย เพื่อให้ชุมชนตระหนักรู้ในภัยอันตรายของการเปลี่ยนแปลงและหาแนวทางที่จะฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีที่กำลังจะสูญหาย โดยการสืบทอดประเพณีความเชื่อ รักษาพิธีกรรมปรับประยุกต์ใช้คุณค่าทุนทางสังคมจารีตวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชุมชนมากที่สุด สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ เป็นยุทธศาสตร์การวิจัยระดับภูมิภาค ตามกลยุทธ์การวิจัยที่ ๒ การยกระดับความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ศิลปหัตถกรรมและประเพณี โดดเด่นด้วยภูมิปัญญา ผสมผสานความเชื่อพิธีกรรมและการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสู่คุณภาพการท่องเที่ยวท้องถิ่นภาคเหนือให้สมดุลและยั่งยืน ประกอบด้วยโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัย เช่น ผลการวิจัยและพัฒนากระบวนการวิจัยวัฒนธรรมและกฎหมาย ศึกษาพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ให้มีความสำคัญกับการฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรี วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างการมีส่วนร่วมวิจัยและพัฒนาท้องถิ่นจากมุมมองของคนในพื้นที่ ให้คนท้องถิ่นได้เป็นเจ้าของงานวิจัยประยุกต์ใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ล้านนา สนับสนุนให้เกิดการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมลดความเหลื่อมล้ำและแก้ไขความไม่เท่าเทียมในสังคม ที่สร้างความไม่เป็นธรรมในสังคมกลุ่มชาติพันธุ์

ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะหัวหน้าชุดโครงการวิจัยมีหน้าที่บริหารแผนงานวิจัยที่ได้ดำเนินงานมาครบ ๑ ปี จึงมีความสนใจที่จะสรุปรายงานชุดโครงการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมและกฎหมายกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ตามแผนการบริหารแผนงานวิจัยและแผนการดำเนินงานติดตามและหนุนเสริมผลงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) ของโครงการย่อยทั้งสามโครงการ มีเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของแผนงานวิจัย คือ ค้นหาแนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับการบังคับใช้กฎหมายภายใต้หลักนิติธรรม หลักความรับผิดชอบ หลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ โดยปราศจากอคติ ความลำเอียงหรือรังเกียจเดียดฉันท์อย่างสิ้นเชิง

๑.๒ วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย

๑. เพื่อศึกษามิติทางสังคมวัฒนธรรมและกฎหมาย ของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

๒. เพื่อศึกษาแนวทางการกระตุ้นเตือนให้ชุมชนตระหนักรู้ในสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เป็นภัยคุกคามสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

๓. เพื่อศึกษาแนวทางที่จะสืบทอดปรับประยุกต์ใช้คุณค่าทางวัฒนธรรมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชุมชนมากที่สุด

๑.๓ ปัญหาการวิจัยของชุดโครงการวิจัย

๑.๓.๑) ชุดโครงการวิจัยที่ ๑ เรื่องแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ บ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง เกิดจากข้อสงสัยในโจทย์ปัญหาการวิจัย ๓ ข้อ ได้แก่

- ๑) วัฒนธรรมดนตรีไทลื้อกำลังจะสูญหายมีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง
- ๒) การเปลี่ยนแปลงประเพณีมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมดนตรีอย่างไร
- ๓) แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีไทลื้อควรทำอย่างไร

นำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ข้อ ได้แก่

- ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาสาเหตุทางวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อ
- ๒) เพื่อศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีชาติพันธุ์ไทลื้อ
- ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

๑.๓.๒) ชุดโครงการวิจัยที่ ๒ เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ทางความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บ้านป่าลาน ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง เกิดจากข้อสงสัยในโจทย์ปัญหาการวิจัย ๒ ข้อ ได้แก่

๑) ความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยอย่างไร

๒) การเปลี่ยนแปลง การคงอยู่ทางความเชื่อและพิธีกรรมมีสภาพเป็นอย่างไร

นำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย ๒ ข้อ ได้แก่

- ๑) เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง
- ๒) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ทางความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

พันธุ์กะเหรี่ยง

๑.๓.๓) ชุดโครงการวิจัยที่ ๓ เรื่องการมีผลใช้บังคับในเชิงปฏิบัติของกฎหมายในพื้นที่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บ้านป่าคา ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เกิดจากข้อสงสัยในโจทย์ปัญหาการวิจัย ๓ ข้อ ได้แก่

๑) เนื้อหาสาระของกฎหมายจารีตประเพณีของหมู่บ้านและกฎหมายของเมืองเป็นอย่างไร

๒) ชาวกะเหรี่ยงรู้เรื่องกฎหมายบ้านและกฎหมายเมืองมากน้อยเพียงใด

๓) การบังคับใช้กฎหมายจารีตประเพณีของหมู่บ้านและกฎหมายของเมืองมีผลอย่างไร

นำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ข้อ ได้แก่

๑) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมกฎระเบียบของชาวกะเหรี่ยงตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง
๒) เพื่อศึกษาระดับความรู้เรื่องกฎหมายของชาวกะเหรี่ยงในตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง

๓) เพื่อศึกษาแนวทางการใช้บังคับกฎหมายกับกลุ่มชาติพันธุ์ในทางปฏิบัติ

๑.๔ ขอบเขตงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) มีองค์ประกอบที่สำคัญของขอบเขตการวิจัย ๔ ด้านดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ๑) ศึกษาวิถีทางสังคมวัฒนธรรมและกฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์
- ๒) ศึกษาแนวทางการกระตุ้นเตือนให้ชุมชนตระหนักรู้ในสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เป็นภัยคุกคามสังคมวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์
- ๓) ศึกษาแนวทางที่จะสืบทอดปรับประยุกต์ใช้คุณค่าทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนมากที่สุด
- ๔) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้
- ๕) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงความเชื่อพิธีกรรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านป่าลาน
- ๖) ศึกษาผลการบังคับใช้กฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์บ้านป่าคา ตำบลสะเมิงใต้

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

- ๑) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ไทลื้อหมู่ที่ ๑ บ้านแม่สาบ
- ๒) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงหมู่ที่ ๖ บ้านแม่ลาน
- ๓) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงหมู่ที่ ๑๑ บ้านป่าคา

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่คัดเลือกเป็นสนามวิจัยแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ คือ บ้านแม่สาบ บ้านแม่ลานคำ บ้านป่าคา ตำบลสะเมิง อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ดำเนินการศึกษาวิจัยและจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ กำหนดแล้วเสร็จ ๑ ปี

๑.๕ วิธีการดำเนินงาน

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย เรื่องวัฒนธรรมและกฎหมายกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นงานวิจัยประยุกต์ (Applied research) โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ (Qualitative and Quantitative research) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต และใช้การบันทึกเป็นหลัก คณะนักวิจัยได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participation Action Research) เก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ๖ ขั้นตอน ได้แก่

- ๑) ศึกษาบรรดาหลักการแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)
- ๒) กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual frame work)
- ๓) สร้างเครื่องมือในการวิจัย
- ๔) เก็บข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
- ๕) การนำเสนอผลการวิจัย
- ๖) การเผยแพร่งานวิจัย

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ประโยชน์ต่อผู้สนับสนุนทุนวิจัย

๑) ความสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยตามแผนการบริหารงานและแผนการดำเนินงานตลอดแผนการวิจัยอยู่ในระดับ G ได้ผลสำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย ทำให้มั่นใจได้ว่า ทุนอุดหนุนการวิจัยได้นำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมจากแผนงานวิจัยและชุดโครงการวิจัยสามารถสร้างนักวิจัยชุมชนที่มีความชำนาญในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามไม่น้อยกว่า ๑๐๐ คน จากอาสาสมัครสามหมู่บ้านที่เป็นสนามวิจัยในตำบลสะเมิงได้

๓) ผลการวิจัยก่อให้เกิดความตระหนักรู้ ตื่นตัวที่จะร่วมรับผิดชอบบ้านเมืองด้วยพลังของชุมชนเป็นกลุ่มคณะกรรมการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์และกลุ่มอนุรักษ์ประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว

๑.๖.๒ ประโยชน์ต่อผู้บริหาร

- ๑) ได้ข้อมูลสำคัญเพื่อเป็นฐานความคิดในโครงการแก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคมวัฒนธรรมได้
- ๒) ได้แนวทางเพื่อกำหนดนโยบายการฟื้นฟูวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ๓) ได้แนวทางเพื่อเสนอการทบทวนข้อพิพาทท้องถิ่นกรณีการบุกรุกเขตป่าสงวน
- ๔) ได้แนวทางเพื่อปรับปรุงเทศบัญญัติเทศบาลให้คนอยู่อาศัยร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน

๑.๖.๓ ประโยชน์ต่อนักวิชาการ

- ๑) ได้ผลงานวิจัยที่เป็นแนวคิดของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แท้จริง เป็นทฤษฎีแบบ Ground Theory
- ๒) ได้แนวทางการพัฒนาศักยภาพชนเผ่าพื้นเมืองในพื้นที่สูง
- ๓) ได้ยุทธศาสตร์สร้างความสมานฉันท์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของกลุ่มชาติพันธุ์
- ๔) ได้แนวทางการร่วมมือในอนาคตระหว่างสำนักกิจการชาติพันธุ์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กับเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๖.๔ ประโยชน์ต่อผู้ร่วมวิจัย

- ๑) นักวิจัยเกิดความภาคภูมิใจ ในอัตลักษณ์และภูมิปัญญาของตนเองและพร้อมที่จะร่วมรณรงค์สู่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง
- ๒) นักวิจัยและชุมชนเกิดเครือข่ายการเรียนรู้และความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน
- ๓) ชุมชนอำเภอสะเมิงเกิดกลไกและแผนงานต่อเนื่องของเครือข่ายสมาคมชาติพันธุ์ไทลื้อแห่งประเทศไทย